

Grundlovstale

Kære Endelavitter og andet godtfolk. Glædelig grundlovsdag og god Pinse.

Hvor heldig kan man egentlig være, at få lov at holde tale på både Grundlovs- og pinsedag på sin egen barndoms-ø. Og så på 1 gang. Det er stort. Men selv om der faktisk er tale om 2 anledninger på 1 gang, så har jeg kun fået lov til at tage ca. 20 minutter af jeres tid, og jeg har måtte love min kære kone, som også er formand for denne Lægeurtehave, at jeg ikke tager meget mere end det. Og jeg ved af erfaring, at det er klogt at holde hvad man lover over for formanden. Men nu er det jo Pinsedag-dagen for Helligåndens komme, - og bliver man grebet af den, kan man jo ikke rigtig selv gøre for det. Men altså - jeg skal forsøge at begrænse mig.

Præsenter mig selv.

Jeg er vokset op på denne lille skønne ø. Og det kan man sige mange gode ting om. Et af de forhold, jeg vil hæfte mig ved i dag er, at når man vokser op i et lille samfund, så kan man ikke vælge og vrage og kun være sammen med dem, der ligner en selv. Man er lykkeligvis tvunget til at vælge de mennesker, der er, og det har den enorme kvalitet, at man taler med meget forskellige mennesker og præsenteres for mange verdensbilleder, som man ellers ikke ville få adgang til, hvis man kun går og gnubber røv med dem, der tænker ligesom en selv. Det er det samme princip på en højskole. Det mangfoldige møde er sjovt nok meget større på en lille ø (eller på en højskole) end i en af de store byer, hvor langt de fleste mennesker, tror de har godt af at bo. Ikke fordi mangfoldigheden på en lille ø er større naturligvis, men fordi møderne er det. De her vaskeægte møder, hvor man virkelig kommer ind under huden på hinanden og har mulighed for at gå på opdagelse i hinandens verdensbilleder på tværs af aldre, holdninger, erhverv og indsigter. Det er præcis derfor, at ø-boere- og i særdeleshed endelavitter – er betydeligt klogere end resten af befolkningen. Men det er jo ikke noget vi sådan går og bryster os af i almindelighed.

Grundlovsdag er dagen, hvor vi fejrer den måde, vi har valgt at være sammen på. Vi fejrer ganske enkelt vores samfundsform og den måde vi vælger at leve på. Derfor er det også dagen, hvor det er på sin plads at overveje, hvad der er værd at fejre, og hvad der værd at forandre. For vi må huske, at grundloven netop er garant for, at det er os der bestemmer det. Vi har jo folkestyre. Og folket det er os. Og det er faktisk værd at minde sig selv om- gang på gang – for ikke at lade os styre af noget andet. Det er både *vores* ret og *vores* ansvar, at beslutte, hvordan vi vil leve sammen.

Måske tænker vi ikke så ofte over det, men grundloven er den vigtigste fælles forudsætning vi overhovedet har for vores liv. Uden grundlov var demokratiet ikke muligt, og uden demokratiet, havde vores samfund antaget helt, helt andre dimensioner, som vi næppe ville bryde os om. Så i min tale i dag, vil jeg ikke problematisere folkestyret i sig selv – jeg mener faktisk, at det er den mindst ringe styreform i verden – men jeg vil gerne problematisere måden, vi forvalter folkestyret på. For vi har på ingen måde fundet den bedste måde at bruge denne styreform på, selvom vi har øvet os i snart 175 år i dette lille land.

Den første grundlov fra 1849 var langt fra færdigudviklet i demokratisk forstand. Bare det faktum, at en lang række af befolkningsgrupper - herunder kvinder, tjenestefolk og fattige, var udelukket fra at stemme, viser med al tydelighed de svagheder den første grundlov havde indbygget. Det var de velstående, indfødte mænd over 30, med egen bolig, der havde stemmeret til begge kamre- altså folketinget og landstinget, og for at være valgbar til landstinget, skulle du ovenikøbet være over 40 og desuden have en betragtelig formue. I praksis betød det, at det var en mindre gruppe af formuende, midaldrende, hvide mænd, der styrede landet. Der er ikke noget at sige til, at det patriarkalske verdensbillede, hvor den hvide midaldrende mand er normen, som alt måles ud fra, er svært at ryste helt af os. Det er indgroet i samtlige vestlige (og mange andre) kulturer gennem årtusinder. Men før det var

det endnu værre. Der var magten på kongens og i perioder adelens hænder, så Grundloven var bestemt et skridt på vejen imod mere folkestyre, men kun det første af mange skridt. Og de skridt er vi langt fra færdige med at tage her efter de først 173 år.

Bekymringen hos mange af de samtidige – herunder Grundtvig – var, at almuen – altså de mange bønder, som befolkede store dele af landet – simpelthen ikke havde erfaring eller evner til at styre landet. De var ganske enkelt for dumme. Og bekymringen var da også reel nok. Alt for ofte i historien har man set en uoplyst befolkning, der har valgt tyranniske ledere og kastet nationer ud i hovedløse forehavender. Den bekymring var den direkte anledning til at højskolerne opstod. Det var skoler, der skulle være med til gennem oplysning og oplivelse at myndiggøre almuen – at danne dem til et myndigt folk, som kunne håndtere folkestyret på god og sikker vis. Og heldigvis udvidede både valgret og valgbarhed sig med tiden til at omfatte flere og flere befolkningsgrupper. Men er alt så i sin skønneste orden? Langt fra. Det er et godt fundament at arbejde ud fra, men et virkeligt velfungerende demokrati skal vedligeholdes og have konstant opmærksomhed. Folkestyre og magtfordeling handler om langt mere end blot valg, den handler i høj grad også om den demokratiske samtale, der skaber grundlaget for vores valg. Folkestyret har et meget stort og vedvarende behov for vores opmærksomhed, for ellers risikerer vi simpelthen at få et dårligt fungerende folkestyre, og det er ingen tjent med.

Der er 2 områder af vores måde at styre fællesskabet på, som jeg gerne vil fokusere på idag.

Det ene handler om vores prioriteringer i måden vi lever på og i forlængelse heraf måden vi reelt fordeler magten på i vores fællesskab.

Det er klart, at vi for tiden investerer mange tanker i det, der sker i Ukraine. Pludselig er en verden af vold, krig og trusler, som ikke har berørt os direkte i mange år, rykket tættere på. Og det er hårdt, men også

i 1 forstand nemt at forholde sig til. For her er noget, vi helt enkelt bare ikke ønsker os. Det er meget sværere, at kigge indad og forholde sig til sin egen måde at leve og prioritere på.

Forleden gik en del af os til valg og fik ophævet forsvarsforbeholdet. Hvor vigtig den demokratiske beslutning egentlig var og hvad den kommer til at betyde, kan være svært at overskue, men jeg håber vi i det mindste kan bruge anledningen til at overveje, hvad det er vi gerne vil forsvare. Hvad er det i vores måde at leve på, vi mener er så værdifuldt, at vi vil kæmpe og dø for det – eller i hvert fald sende nogle unge mennesker i døden for, hvis det kom dertil – ligesom det sker time for time i Ukraine? Hvad dør de præcis for?

Og er det i virkeligheden de samfundsværdier, vi mener det er værd at dø for, som vi også bruger vores tid på i det daglige. Eller bruger vi tiden på en masse indbildte nødvendigheder, som slet ikke bringer os den meningsfuldhed, der gør livet værd at leve?

Jeg har for nogle år siden skrevet et lille satirisk digt om, hvad det er vi giver status i vores samfund. Ofte løber vi meget stærkt og prioriterer vores kræfter, for at gøre livet lettere, og med det for øje fordeler vi også magten i fællesskabet på en hel særlig måde. Men jeg er langt fra sikker på, at det er netop de dagsordner, vi med livet som indsats, skal forsvare.

DRØMMEN OM DEN UENDELIGE VÆKST, UNDERHOLDNINGSHYSTERIET OG DET SMERTELØSE LIV

Vi arbejder på drømmen – hver evig eneste dag
uden at stille spørgsmål – som var det en given sag
at målet for menneskets ensomme eksistens
er at fungere som glidecreme og lokumsrens

i et maskineri der skal smøres og renses
for at livets tyngde kan mest effektivt muligt begrænses.

Vi knokler os hver dag til døde for at øge de skatte
der skal jævne vore veje, holde glidebanerne glatte
dæmpe vores feber, vores smerte, vores sult
lade os blænde af lyset – holde mørket gedulgt
udrydde tvivlen og placere os på rette hylde
bade os i overfloden, glasere os med livets fylde
erstatte sulten og længslen med selvtilfreds mæthed
holde ensomheden stangen, erstatte livet med lethed.

Vi kæmper for succes så vi kan få mere sukker på vores grød
kvæler den eksistentielle kedsomhed med glasur på det daglige brød
gør hvad vi kan for at udholde det Satans besværlige liv
ved at jage succesen så vi får råd til mere tidsfordriv
der kan dulme vores uro og hjælpe vores fordøjelse
holde længslerne stangen og erstatte tomrum med fornøjelse.

Alt det besvær hvorpå vi måles og vejes
for at øge vores rummelighed hvad angår alt, hvad der kan ejes
er til for at væksten kan vokse i det uendelige
for det er jo ikke et nulsumsspil – hører vi nogen sige.

Og døden holdes bedst ud i selfie-stangs-arms-længde
ved blot at skrue op for vores underholdningsmængde
der til stadighed fjerner os fra tilværelsens trængsler
og dermed fra livets livsvigtige længsler
alt imens vi øger den manglende erkendelse
af forløsningens mellem menneskelige oprindelse.

Vi fatter simpelthen ikke, at manglende søgen og fraværende længsel
er den direkte vej til menneskets eget gælds fængsel.

Eller sagt på en anden måde kapitalisme, som vi bruger den idag, er ikke blot et middel til at opnå et bedre liv, som vi ellers ofte bilder os selv ind. Vi har i vores fællesskab i stedet gjort den til et ideologisk mål i sig selv, - ja måske det vigtigste mål af dem alle, hvis man ser på hvordan vi har indrettet samfundet, og på måden vi fordeler magt og status i vores samfund. Vi orienterer os på mange måder primært efter rigdom, forbrug og forretningsmæssig succes, og bilder os ind at det ikke kan være anderledes – at det er det, der styrer os og ikke omvendt. Men det er løgn det. Det er faktisk folkestyrets prioritering, - en prioritering, der skaber en sindssygt lang hale af problematikker i sit kølvand, som bliver sværere og sværere at gøre op med: overforbrug, klimakrise, eksistentiel kedsomhed, psykologisk sårbarhed, magtulighed - you name it.

De fleste med lidt omløb foroven kan efterhånden godt se, at vores måde at leve på ikke bliver ved med at gå, hvis der skal være noget at gøre med for de fremvoksende generationer. Men selvom et voksende flertal godt kan se problematikkerne, så gør vi bare meget lidt ved dem. Det er så svært at ændre noget, der har rodfæstet sig som kultur, og derfor

orienterer vi og de politikere, som vi selv har valgt, os fortsat efter gamle paradigmer i stedet for efter nye erkendelser. Men måske handler det også om, at mange af os ikke har et direkte incitament, der er stort nok til at gøre noget ved det. Selvom mange godt kan se at fremtidens fællesskab er truet af vores nuværende måde at leve på, så får vi ikke rigtig rykket på det. Måske fordi flertallet af os ikke i direkte forstand bliver ramt af den fremtid, som vi går og bekymrer os om. Jeg ved ikke om I er opmærksomme på det, men en af de utilsigtede bivirkninger ved den overforbrugskultur, vi har valgt at leve efter i den vestlige verden, er at magtbalancen år for år får en stadig tungere slagside. Og her tænker jeg ikke blot økonomisk, selvom det også er tilfældet. Der er en gruppe i befolkningen, der bliver stadig mere overrepræsenteret, og det er en gruppe, der af helt naturlige årsager kan have svært ved at træffe beslutninger om fremtiden, ganske enkelt fordi, de aldrig selv bliver en del af den. Og måske har I selv prøvet det her med at forlade et arbejde, en forening eller en helt 3. sammenhæng. Når først beslutningen om at gå, er truffet, så vil man naturligt begynde at beskæftige sig lidt mindre med fremtidsscenerierne i den sammenhæng. Man begynder langsomt at trække sig tilbage. Og for netop den omtalte gruppe er beslutningen truffet – om I vil det eller ej. For I bliver med sikkerhed ikke en del af fremtiden om f.eks. 20,30 eller 50 år- ganske enkelt fordi I er døde og borte, og derfor naturligt orienterer jer samfundsmæssigt mest bagud til jeres mere aktive år i fællesskabet. Det forholder sig nemlig sådan, at der, som en utilsigtet bivirkning af overforbrugssamfundet, de sidste mange år, er født færre og færre børn, og derved er befolkningssammensætningen blevet radikalt ændret. I dag lever vi derfor i en demokratisk virkelighed, hvor – i modsætning til i Grundlovens barndom – også unge ganske vist har stemmeret, men hvor deres stemmer desværre betyder meget, meget lidt i den store sammenhæng, ganske enkelt fordi de er så få. Hvis der udskrives folketingsvalg til efteråret, som en del spår, så er det faktisk sådan, at I, der er over 50, og

jeg gør mig stor umage med at sige I, så længe jeg kan, for første gang i Danmarkshistorien, kan afgøre valget helt alene og henover hovedet på alle vi unge. Det er en udvikling, der blot vil fortsætte så langt øjet rækker – og det vil sige i hvert fald de næste 18 år, hvor ungdomsårgangene falder med 1 procent om året. Det betyder, at dem man traditionelt har betragtet som fremtidens håb og fremtidens forløbere, de har så godt som ingenting at skulle have sagt. Og det er dælmme en skræmmende virkelighed, som lige pludselig giver alle I gamle et enormt ansvar for en fremtid, som I med sikkerhed ikke bliver en væsentlig del af. Jeg håber nogle af jer, er kloge nok, - og det tror jeg I hvert fald endelavitterne iblandt jer er, - til at blive lidt forskrækket. Og skulle nogle af jer blive lidt provokerede også, så er det ikke helt utilsigtet.

Og det faktum, at ældrebyrden sidder på magten, fører mig videre til det andet udviklingspotentiale i vores demokrati, som jeg vil sætte fokus på. Det bliver lidt mindre langt, men ikke mindre vigtigt. For det er her, der er rig mulighed for handling.

Mit andet fokus handler nemlig om vores måde at være og tale sammen på i det fællesskab, som vi kalder samfundet. For hvor i alverden blev den demokratiske samtale af? Den samtale som hele det demokratiske system er funderet på - Den levende samtale, der på tværs af aldre, indsigter, erhverv, social status og holdninger, skal virke som fundament for vores fællesskab- og dermed for det samfund vi bygger sammen?

Den er druknet i symbolsk fordørspolitik, i digitale ekkokamre og i hånlig polarisering, som skræmmer de fleste i en sådan grad, at flertallet af den danske befolkning ikke længere ønsker at deltage i politiske diskussioner. *Det er demokratiets ultimative fallit.*

Hvis grundloven skal opfylde sin funktion, som basis for demokratiet. Hvis vi vil bygge dette samfund sammen. Hvis vi vil folkestyret. Så skal vi fandengaleme finde de store ører og de modige munde frem og få samtalen på gled– undskyld, mit franske, det var i hvert fald ikke

Helligånden, der lige greb mig der –. Og hvad er det så vi skal tale om på tværs af aldre, hverv, holdninger og indsigter? Rigtig mange forhold. Jeg vil give jer et lille inspirationskatalog her til slut, som jeg håber I vil tage med jer ud i verden.

Jeg ved, at I hver især kan gøre en kæmpe forskel for dette samfund og for vores fælles fremtid – uanset alder, indsigter og holdninger – hvis I vil iklæde jer store ører og en modig mund, og opsøge jeres børnebørn, bedsteforældre, naboer eller dem I tror I er uenige med eller ikke forstår og tage en vaskeægte respektfuld og nysgerrig samtale om alt det vi gensidigt ikke forstår ved hinanden.

Tal med hinanden om debatkultur, om hvorfor så få har lyst til at ytre sig i den offentlige debat. Især mange unge føler sig fuldstændig sat udenfor indflydelse. Lyt til dem, vær nysgerrige og prøv at forstå, hvad der rører sig i disse fremtidens forløbere, hvad enten det handler om frygten for krig eller afmægtigheden overfor et løbsk klima, der ofte kan camouflere sig som ligegyldighed - eller deres håb og drømme, som kan føles truet af samfundets forventninger og deres tilsyneladende selvpåførte krav om det perfekte liv, som ingen kan leve op til. Giv dem lyst til at ytre sig, lyst til at deltage uden at være bange for at høre sin egen stemme og uden at være bange for at nuancere sit standpunkt, hvis man fik nye indsigter.

Lad ikke de unge drukne i overbevisning om, at de så sårbare, at de ikke kan bruges og at de ikke tæller. Ofte kan sårbarheden – ligesom den påtagede ligegyldighed - være en lidt nemmere udvej ud af et kompliceret liv fordi de krav, de føler, simpelthen kan være for svære at bære. Men det skal de ikke slippe afsted med. Interesser jer i stedet for deres følsomhed, vær med til at gøre den til en vigtig måde at møde verden på som kan gøre både dem og jer selv klogere og dermed en værdifuld del af deres liv, fremfor alene at fokusere på den som en svaghed, manglende trivsel eller en forkert sårbarhed, der ikke lever op til det kapitalistiske paradigme om succes, selvberoenhed og vækst. Og udfordr dem samtidig

på deres modstandskraft og deres evne til at tage ansvar for både sig selv og verden. For det ansvar slipper ingen for uanset diagnose.

Jeg kommer lige fra Jelling Festival, hvor Brandbjerg Højskoles 130 elever er med til at rydde op på U18-campen. Og selvom det var værre for 5 år siden, så er det fortsat et forbandet, ekstremt og uforståeligt svineri. Og det handler langt fra kun om affald. 2/3 af teltene står tilbage på campen, når de er taget hjem - fyldt med soveposer, drikkevarer, dåsemad, stole, borde, madrasser, underlag og sågar fandt de 4 fungerende Soundbox-højtalere i år. Efterladt fordi ingen orkede at tage tingene med hjem efter 4 dages druk og fest. Det er ikke alene i sig selv en økologisk katastrofe, det er også et meget synligt udtryk for en total mangel på respekt og forståelse for vores fælles naturlige livsgrundlag, og det er meget nemt at lade sig forarge over. Men det er på ingen måde værre end de, der kan finde på stadig at hælde maling ud i vasken, æde 500 grams bøffer hver weekend eller bruge gift i haven, det er bare en meget synlig fed fuckfinger, der indikerer at man ikke ønsker at tage ansvar. Mød dem med store ører for at prøve at forstå og samtidig en modig mund, der tør at udfordre både børn og forældre med gamle dyder som sparsommelighed og respekt for ressourcernes værdi, de er noget værd - ikke fordi de er gamle, men fordi de også giver så meget mening for fremtiden. Her kan samtalen på tværs af aldre virkelig give os noget at bygge fremtiden på.

Tal med hinanden om hvorfor stress, angst og depression, eksploderer i hovedet på os midt i verdens lykkeligste land.

Tal om håndværk, om naturkendskab, om ritualer, religion og historiesyn og alt det andet, der gennem tiderne har haft så stor indflydelse på vores måde at være til i verden på, men som i vid udstrækning står i fare for at forsvinde. Og gør det med forundringsparathedens følsomme briller, fremfor selvtilstrækkelighedens og bedrevenhedens showstopper.

Tal om Seksualitet og kønsopfattelse og insister på, at der ikke er noget vi ikke kan lære at forstå, selvom vi ikke alle tilhører en minoritet, at der ikke er noget vi ikke må tale om, selvom vi ikke alle har tænkt lige meget over tingene eller alle er lige woke, og at der skal være plads til både uenighed, langsom tilvænning til nye måder, og til at alle (også de, der driver udviklingen) kan indtage nye perspektiver, og at såvel de der driver udviklingen som skeptikerne er forpligtet på at forholde sig til hinandens oplevelser. For ingen former for fundamentalisme og eksklusion – heller ikke den, der bygger på retfærdig harme over årtusinders undertrykkelse – harmonerer med den demokratiske samtale. Den må og skal tages i det åbne rum, hvor alle kan være til stede.

Tag en samtale om, at ingen – hverken ung eller gammel – har ansvar for at redde fremtiden på egen hånd. Lad os i stedet indgyde hinanden håb, fordi vi står skulder ved skulder og har brug for hinandens hænder, hoveder, store ører og modige stemmer i kampen for en lys fremtid, også selvom vi måske er uenige i hvordan den præcis skal forvaltes. Folkestyre er fyldt med kompromisser.

Så tag dig selv i det, hver gang du er en spade, der graver en grøft, og vær i stedet en skovl, der leverer materialer til brobyggeriet. Så med andre ord: tag de store ører på og husk den modige mund. For der er brug for både din stemme, din forståelse, din selvkritik og din dannelsesparathed, hvis vi sammen skal udvikle folkestyret.

Og hvor er det bedre at starte end i et lille samfund, på en lille ø, hvor man er vant til at skulle forholde sig også til dem, man ikke nødvendigvis selv ville have valgt under andre omstændigheder. Så jeg vil slutte af med en hyldest til ø-tilværelsen med al dens meningsfulde bøvl – og især til Endelave – *mit* livs mangfoldige møders moder.

Jeg vil gøre det med et lille digt, jeg har skrevet med inspiration fra netop sådan et lille samfund.

Det hedder drømmen om de store ører

Jeg drømmer så tit om et sted med et folk med store ører,
et folk der tager sig tid og tænker: "Det der må jeg lige høre!"
Et folk der ikke først beregner, er det noget der er mig til nytte?
Et folk der vælger at larme langt mindre, end de er klar til at lytte.
Jo mærkeligere det lyder, jo større vokser interessen,
fordi du søger den anden i horisontudvidelsesprocessen.
Jo mindre vi ligner hinanden, jo større potentiel værdi
i mødet – når vi vælger at følge de store ørers smalle sti.

Jeg længes efter et folk, der tør lege og fjolle og fejle,
der ødsler med tid og tanker, lægger glas til hinandens spejle,
et folk der bevæger hinanden og ikke floves derved
med sang og dans i glæde og sorg og alle vil være med,
hvor frisindet ikke forhindrer, at vi passer på den anden,
hvor vi har skam i livet, men ikke slår os for panden,
med snærende, hæmmende selvsyn, der dræber mere, end de gavner,
et samfund hvor alle kan genkende præcis det, den anden savner.

Jeg savner en kultur, der leves – langt mere end den forsvares,
en lokkende, smittende glæde – så folk tænker "Jamen bevares,
den boblende, betagende bevægelse må jeg simpelthen tage del i,
den kage er bare så lækker, at jeg ikke engang tror, der er mel i!"

Et folk der er bevidst om sin egen skyld, men sætter sig selv og hinanden fri

til at fejle og fjumre og dumme sig og alligevel tilgives fordi

vi ved, at vi drives af det samme – forløsningen findes i at dele,

så skide være med alt det andet, har vi hinanden, har vi det hele.

Tak fordi I gad at lytte. Glædelig grundlovsdag.